

Хома Тетяна Василівна,

ORCID ID: 0000-0002-9458-4056

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичного виховання

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PECULIARITIES OF THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Охарактеризовано сучасні підходи науковців до означеної проблеми, з'ясовано зміст ключових дефініцій. Встановлено, що «діяльність» передбачає регульовану свідомістю людини активність, зумовлену потребами; мотивований процес досягнення мети та систему заходів і прийомів для її реалізації. «Професійна діяльність учителя» базується на створенні умов щодо її особистісного розвитку та підготовки до виконання соціальних ролей, визначених у суспільстві.

Узагальнено, що творчий потенціал педагога ґрунтується на володінні комплексом фахових умінь і навичок, а також вирізняється здібністю до критичного аналізу ситуацій; здатністю до самовдосконалення. Сформульовано власне бачення професійної діяльності вчителя фізичної культури, що визначається сукупністю фахових умінь та навичок, належною фізичною підготовленістю й спрямуванням на розв'язання освітніх завдань, формування у здобувачів освіти здорового способу життя, усвідомлення ними важливості рухової активності для забезпечення життєдіяльності організму. Закцентовано увагу на необхідності застосування інтерактивних методів навчання у процесі викладання фахових дисциплін. Досліджено, що такий підхід сприяє мотивації здобувачів вищої освіти до глибокого аналізу ситуацій, розвиває критичне мислення й формує навички розв'язання педагогічних задач у подальшій професійній діяльності. Описано упровадження активних методів навчання під час проведення занять із дисципліни «Основи педагогічної майстерності». Зосереджено увагу на особливостях застосування лекції-діалогу, міні-лекції, лекції-прес-конференції. Наведено приклади їх використання у процесі вивчення окремих тем із курсу. Узагальнено, що впровадження активних методів навчання сприяє інтенсивності взаємодії педагога й слухачів, стимулює пізнавальну діяльність, розвиває дослідницькі навички, формує уміння аналізувати новітні наукові дослідження з метою подальшого їх використання у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: діяльність, професійна діяльність, учитель фізичної культури, критичне мислення, інтерактивні методи навчання.

The article examines the theoretical and practical aspects of professional training of future physical education teachers for professional activity. Modern approaches of scientists to the given problem are characterized; the content of key definitions is clarified. It has been established that "activity" implies action regulated by human consciousness, determined by needs; a motivated process of achieving a goal and a system of measures and techniques for its implementation. «Professional activity of a teacher» is based on the creation of conditions for his/her personal development and preparation for the performance of social roles defined in society. It is summarized that the creative potential of a teacher is based on the possession of a set of professional skills and abilities, and is distinguished by the ability to critically analyze them; ability to self-improvement. The own vision of the professional activity of a physical education teacher is formulated, which is determined by a set of professional skills and abilities, proper physical preparation and a focus on solving educational tasks, the formation of a healthy lifestyle of students, and their awareness of the importance of physical activity to ensure the vital activity of the body. Emphasis is placed on the need to use interactive teaching methods in the process of teaching professional disciplines. It has been studied that this approach contributes to the motivation of students of higher education to in-depth analysis of situations, develops critical thinking and forms skills for solving pedagogical problems in further professional activity. The implementation of active learning methods during classes in the discipline «Fundamentals of Pedagogical Mastery» is described. Attention is focused on the features of using lecture-dialogue, mini-lecture, lecture-press conference. Examples of their use in the process of studying individual topics from the course are given. In general, the implementation of active learning methods contributes to the intensity of interaction between the teacher and students, stimulates cognitive activity, develops research skills, forms the ability to analyze the latest scientific research with the aim of further using it in future professional activities.

Key words: activity, professional activity, physical education teacher, critical thinking, interactive learning methods.

Постановка проблеми. У сучасних умовах організації освітнього процесу одним із ключових напрямів визначено ефективний розвиток фізичної культури і спорту, спрямований на формування здорового способу життя здобувачів освіти, їх особистісне становлення, забезпечення естетичного, морально-емоційного та психологічного комфорту. Серед складових загальнонаціональної програми Президента «Здорова Україна» [3] першою визначено модель здорової школи, що охоплює вісім компонентів зміцнення здоров'я й імунітету учнів закладів загальної середньої освіти по всій території країни, з-поміж яких виокремлюємо освіту в галузі здоров'я та безпеки й фізичну культуру та рухову активність. У зв'язку з цим акцентується увага на теоретичних та практичних аспектах фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури, здатних до ефективної професійної діяльності, вирішення педагогічних завдань, уміння творчо інтегрувати традиційні групові методи навчання з особистісно-орієнтованими, що мотивують школярів до щоденної активності, вироблення рухових навичок, дотримання належної фізичної форми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури у сучасних наукових розвідках базується на різноманітних методологічних підходах. За О. Безкопильним, творчий потенціал педагога ґрунтується на володінні комплексом фахових умінь і навичок; здібності до їх критичного аналізу; здатності до самовдосконалення; виробленні індивідуального стилю професійної діяльності; умінні імпровізувати й ефективно використовувати досвід роботи в нових умовах, вирішувати складні педагогічні ситуації, базуючись на інтуїції. Сучасний учитель фізичної культури повинен застосовувати різноманітні інноваційні технології в системі фізичного виховання школярів, позаяк від результативності фахової діяльності значною мірою залежить здоров'я здобувачів освіти [1].

Науковці одностайні у думці, що для професійного становлення майбутнього педагога важливими є уміння «планувати фізкультурно-оздоровчі заходи не епізодично, а як систему, що здійснює вплив на моральний і фізичний аспекти життєдіяльності дітей, формування їхньої особистості, тим самим організовуючи фізкультурно-оздоровче середовище закладів загальної середньої освіти» [5, с. 729].

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, на думку Г. Грибана, відображається через систему організаційних

і психолого-педагогічних заходів, які спрямовані на формування у здобувачів умінь, навичок і вироблення досвіду проведення різних форм фізичної культури й фізкультурно-оздоровчих заходів [2].

Особливості проведення уроків фізичної культури в інклюзивних класах узагальнено Н. Щеко-тиліною [8]. Закцентовано на розумінні майбутніми педагогами індивідуальних особливостей дітей з порушеннями інтелектуального розвитку й диференційованому підході до вибору форм рухової активності, як на уроках, так і в позаурочний час, вказано на важливості підвищення працездатності через максимальне залучення школярів до занять фізичними вправами.

Проведений огляд актуальних досліджень дав змогу засвідчити, що роль учителя полягає у проєктуванні особистісно-орієнтованого розвитку учнів, доборі ефективних форм комунікації, використанні диференційованої системи оцінювання, застосуванні методів і прийомів навчання, спрямованих на формування ключових і предметних компетентностей, мотивації до збереження власного здоров'я та оточуючих.

Таким чином, нами здійснено аналіз наукових розвідок із проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у закладах загальної середньої освіти, вказано на необхідності оновлення змісту освітнього процесу студентів та впровадження інтерактивних методів і технологій навчання.

Мета статті – охарактеризувати особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На початковому етапі наукової розвідки визначимо педагогічну складову дефініцій «діяльність», «професійна діяльність». У Словнику-довіднику з професійної педагогіки висвітлено декілька значень поняття: «Діяльність Activity – специфічно людська, регульована свідомістю активність, зумовлена потребами і спрямована на пізнання та перетворення зовнішнього світу людини; фізична та психологічна форма активності суб'єкта; мотивований процес досягнення усвідомлено поставленої мети з використанням тих чи інших засобів та прийомів для її досягнення» [7, с. 60]. Виокремлено професійну діяльність учителя, яка характеризується спрямованістю передачі культури та досвіду здобувачам освіти, «створення умов щодо її особистісного розвитку та підготовку до виконання соціальних ролей, визначених у суспільстві» [7, с. 152].

Студіювання фахової літератури [4] дало змогу розглянути готовність майбутніх учителів

фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в закладах загальної середньої освіти як особистісну якість людини, яка володіє належним рівнем знань в галузі фізкультурно-спортивної роботи та вирізняється мотивацією до професійного становлення.

За С. Приймаком, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури ґрунтується на засвоєнні знань про людину й фізичну культуру, формуванні моральних норм, емоційно-ціннісних переконань. Освітній процес, на думку вченого, повинен спрямовуватися на засвоєння студентами змісту традиційних та інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту, медико-біологічних, психолого-педагогічних і соціокультурних основ традиційних та інноваційних технологій. Майбутні педагоги повинні уміти чітко планувати й організувати різні види занять, упроваджувати сучасні засоби і методи фізичного виховання, адекватні змісту технологій, здійснювати систематичний контроль за якістю освітнього процесу, проводити самоаналіз професійного становлення, долучатись до проведення наукових досліджень з фізичної культури і спорту [6].

Узагальнивши зміст базових понять, можемо стверджувати, що професійна діяльність учителя фізичної культури характеризується сукупністю фахових умінь та навичок, належною фізичною підготовленістю й спрямована на розв'язання освітніх завдань, формування у здобувачів освіти здорового способу життя, усвідомлення важливості рухової активності для забезпечення життєдіяльності організму. Використання у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури тільки традиційних методів навчання, акцентування уваги на методиці проведення уроків без урахування запитів закладів загальної середньої освіти на конкурентоспроможних фахівців, здатних формувати здоров'язбережувальну компетентність школярів, не сприяє їх професійному розвитку, творчому становленню.

Вбачаємо особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у застосуванні активних методів навчання, що мають місце при викладанні фахових дисциплін. На нашу думку, такий підхід мотивує здобувачів вищої освіти до глибокого аналізу ситуацій, пошуку нестандартних рішень їх розв'язання, критичного мислення. Охарактеризуємо застосування методів навчання у процесі проведення занять із дисципліни «Основи педагогічної майстерності». Зосередимо увагу на лекції як одній із головних форм організації освітнього процесу у закладах

вищої освіти. Виокремлюємо ключові аспекти у підготовці до проведення лекцій, що передбачають: висвітлення стану досліджуваної проблеми з фізичної культури і спорту у сучасних наукових розвідках; фокусування на базових поняттях, повнота розкриття змісту питань, доступність викладу, взаємозв'язок із попередніми темами; зацікавлення слухачів, що, на нашу думку, досягається дотриманням виразності мовлення, дикції, чіткості вимови, застосуванням логічного наголосу, а також доречним використанням допоміжних засобів – інтонації, жестів, міміки; оптимальний темп викладу матеріалу, формулювання проблемних питань для самостійного опрацювання. З метою налагодження активної взаємодії зі студентами, окрім традиційного викладу матеріалу, рекомендуємо проводити лекції-діалоги, мінілекції, лекції-пресконференції.

Лекція-діалог спонукає здобувачів освіти до активного сприйняття навчального матеріалу. Викладач пропонує слухачам проблемну ситуацію та шляхи її розв'язання. Студенти, на основі раніше набутих знань, обирають найоптимальніший спосіб вирішення завдання, обґрунтовують його, узагальнюють зміст досліджуваного питання. До прикладу, у процесі опрацювання теми «Мовлення вчителя як засіб педагогічної діяльності» викладач виокремлює низку умов, за яких мовлення вчителя фізичної культури стає інструментом для ефективного розв'язання педагогічних ситуацій. Студенти на основі пошуку й аналізу сучасних фахових розвідок та попереднього обговорення теоретичних питань характеризують означені умови, доводять їх ефективність, роблять висновки. Лекція-діалог сприяє формуванню культури дискусії, розвиває комунікативні уміння, здатність швидко й креативно порівнювати різні точки зору на проблемне питання.

Мінілекція відзначається викладом об'ємного навчального матеріалу за короткий проміжок часу. Рекомендується для узагальнення й систематизації низки тем чи розділу або попередньої підготовки до проходження практики. Викладач акцентує увагу на правильності використання нормативно-законодавчих актів, виокремлює перелік завдань проблемно-пошукового характеру професійного спрямування, які слід розглянути самостійно. Опрацювання теоретичного матеріалу включає постановку проблеми, створення проблемної ситуації, шляхи її розв'язання. До прикладу, у процесі вивчення теми «Педагогічний такт вчителя та його майстерність у розв'язанні педагогічних конфліктів» викладач з'ясує

зміст поняття «педагогічний такт», характеризує типи конфліктних особистостей та моделі їх поведінки за певних обставин, демонструє ситуації, що можуть мати місце у професійній діяльності й пропонує обрати найоптимальніші шляхи їх розв'язання та визначити роль учителя у розв'язанні конфліктів.

Лекція-пресконференція спрямовується на усвідомлення важливості змісту теми, її практичної значущості у майбутній професійній діяльності, вирізняється інтенсивністю взаємодії педагога й слухачів, стимулює пізнавальну активність, розвиває дослідницькі навички. Викладач пропонує студентам самостійно ознайомитися із питаннями, що розглядатимуться на занятті, сформулювати низку питань у письмовій формі й передати лектору. Викладач систематизує питання й на основі відповідей висвітлює зміст лекції. Студенти можуть ставити додаткові або уточнюючі питання, лектор висвітлює матеріал цілісно у формі узагальненої відповіді. Наприклад, вивчення теми «Технології організації педагогічної взаємодії у процесі спілкування» передбачало ознайомлення слухачів із поняттями «технологія», «педагогічна технологія», розповідь та дискусія як модель педагогічної діяльності, інноваційні технології організації педагогічної взаємодії. Студенти

формулювали питання, відповіді на які дадуть змогу вдосконалити процес комунікації у подальшій педагогічній діяльності.

Характерною особливістю сучасної лекції вважаємо взаємодію викладача та студентів, формування у них уміння критично мислити й аналізувати новітні наукові дослідження з метою подальшого їх використання у майбутній педагогічній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, нами проаналізовано особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Розкрито зміст базових дефініцій «діяльність», «професійна діяльність», встановлено, що робота учителя фізичної культури вирізняється сукупністю фахових умінь та навичок, належною фізичною підготовленістю й спрямована на розв'язання освітніх завдань, формування у здобувачів освіти здорового способу життя, усвідомлення важливості рухової активності для забезпечення життєдіяльності організму. Запропоновано проведення лекції-діалогу, мінілекції, лекції-пресконференції.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у використанні інтерактивних методів навчання на практичних заняттях із фахових дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.
2. Грибан Г. Л. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності в загальноосвітній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3К (176) 2024. С. 190–194. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).41)
3. Загальнонаціональна програма «Здорова Україна». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/model-zdorovoyi-shkoli-skladova-programi-prezidenta-zdorova-ukrayina>
4. Карасевич С. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти, монографія. Уманський держ. пед. унів-т імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.
5. Кучай О. В., Біда О. А., Кучай Т. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до групової взаємодії учнів. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 2(20) 2024. С. 726–732. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2\(20\)-726-732](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2(20)-726-732)
6. Приймак С.Г. Професійна діяльність учителя фізичної культури. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. *Педагогічні науки*. Випуск 43. 2020. С. 131–140. DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-131-140
7. Словник-довідник з професійної педагогіки. За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.
8. Щекотиліна Н. Ф. Основи підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти», присвяченої 205-річчю Університету Ушинського, (6 червня 2022 р.)* [редкол. : А. М. Богущ, Л. І. Березовська, Ю. А. Руденко]. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2022. С. 101–105.